



Kulturmiljølovutvalget

Deres ref.:31/23

Vår ref.:

LR

Dato: 01.02.2023

Innspill til Kulturmiljølovutvalget fra Norges museumsforbund

Norges museumsforbund takker for muligheten til å komme med innspill til Kulturmiljølovutvalgets arbeid med ny kulturmiljølov. Museene arbeider bredt med kulturarv og forvalter mange verdifulle bygg av nasjonal og internasjonal verdi. De har ansvar for både kirker, verdensarv, kulturmiljøer og kulturminner. Flere er underlagt forskriftsfredning og befinner seg innenfor Riksantikvarens eller fylkenes støtteordninger, Sametinget, Kulturdepartementet eller andre departementers kulturmiljøansvar.

Ansvarsfordeling

I dag oppstår det ofte kunstige skiller mellom kulturmiljøvernarbeidet som er underlagt Riksantikvaren og det som foregår i museumssektoren under KUD, Sametinget og andre departementer samt ansvaret til universitetsmuseene, sjøfartsmuseene og andre ansvarsmuseer under andre departementer. Museumsforbundet mener dette hindrer helhetlig tenkning rundt sikring, bevaring og formidling av verdensarv, kulturmiljø og løse og faste kulturminner. Museumsforbundet etterlyser en klarhet i situasjonen for de museer som forvalter ansvar for ulike deler av kulturarven og berøres av problemstillinger rundt regelverk, virkemidler og ansvarsforhold for fredete kulturmiljø og ikke minst forvaltning av viktige kulturlandskap på museum. I dag finansieres for eksempel arbeidet med bevaring av denne type kulturmiljøer, arkeologiske funnsteder og teknisk-industrielle kulturminner i grenselandet mellom ansvaret til Klima- og miljødepartementet, fylkeskommunene og Kulturdepartementet, noe som gjør de økonomiske vilkårene for sikring og bevaring usikre og sårbare. Denne utfordringen oppleves som økende etter utflytting av oppgaver fra Riksantikvaren til regionene og endring i forskriftene. Dette mener Museumsforbundet må adresseres i en ny lov om kulturmiljø. Vi minner om endringene som ble gjort i forbindelse med regionreformen i Prop. 99L (2017-2018) om endringer i kulturminnelova og forskrift om myndighet etter kulturminneloven fra 2018. Museumsforbundet foreslår at utvalget i den videre prosessen har dialog med partene om erfaringene med endringen. Museumsforbundet bidrar gjerne til å etablere en møteplass for museumspartene i denne sammenhengen for å bidra til dialog om mulige måter å løse dette på fremover, men har i denne omgang mer overordnede kommentarer.

Supplerende forskrifter, for eksempel om arbeids- og ansvarsfordeling, vil kunne gi utfyllende bestemmelser som tydeliggjør lovens bestemmelser. De er enklere å endre ved behov dersom forutsetninger endrer seg, men de må likevel baseres på en tydelig nok lovtekst.

Kunnskapsperspektivet

Kunnskapsperspektivet må fremdeles ha en fremtredende plass i kulturmiljøloven, og det er viktigere enn noen gang å holde fast ved et kunnskapsbasert vern av kulturarven. Vi mener at arkeologisk etterreformatorisk materiale i dag har for svakt vern i loven og kunnskapspotensialet i disse tas ikke ut i tilstrekkelig grad. Kulturarv som begrep kan med fordel utvides til å inkludere både materiell og immateriell kulturarv, da disse er tett sammenvevde og avhengige av hverandre.



Materiell og immateriell kulturarv

Materiell og immateriell kultur henger ofte svært tett sammen fordi den immaterielle kunnskapen om maskiner eller skjøtsel, bruk og utnyttning av kulturlandskap er tett koblet til maskinene, redskapene og kunnskapen om disse og naturen. Den immaterielle kunnskapen lar seg ikke enkelt registrere i museenes forvaltningssystemer, og kan være krevende å dokumentere i og med den ofte overføres gjennom arbeid over lang tid samt opparbeidelse av ferdigheter og kunnskaper som overføres muntlig og utvikles gjennom praksis.

Museumsforbundet ønsker å understreke at det tunge fokuset på vern av materiell kulturarv og nedtoningen av immateriell kulturarv er uheldig da den immaterielle kunnskapen er viktig for bevaring av for eksempel bygninger og fartøyer samt drift av maskinparker i fredede teknisk-industrielle anlegg. I stedet for å avgrense sannsynligheten for at den immaterielle kulturarven har en sammenheng med den materielle, bør loven i større grad understreke relevansen og viktigheten av immateriell kulturarv i tilknytning til kulturmiljø.

Vi mener likevel at det er viktig at man i den nye loven finner formuleringer som sikrer bedre sammenhenger og systemer for ivaretagelse, vern og videreføring av den immaterielle kunnskapen knyttet til kulturmiljøene. Dersom kunnskapen om forvaltning, drift og utnyttelse av disse kulturmiljøene og kulturlandskapene blir borte blir de redusert til døde levninger som etter hvert blir uforståelige og da mister de sin verdi. Koblingen mellom det materielle og immaterielle er viktig både for utnyttelse av ressurser vi kan ha behov for å nyttiggjøre oss i kulturlandskapene, men er også viktig i bygningsvernet og for fremtidig ivaretagelse av bygningsarven gjennom vedlikehold av kunnskap om eldre teknikker og arbeidsmetoder, kunnskap om materialene og hvilke egenskaper de må ha til ulike formål. Dette er viktig både for å dokumentere opprinnelsen (proveniensen) til objekter, men ikke minst til å forstå konteksten rundt dem gjennom tidene.

Kulturverdier versus andre samfunnsmessige hensyn

Museumsforbundet mener det er viktig å understreke at kulturminner som skal fredes, vernes eller ivaretas ikke primært velges ut fra kostnadene ved å ivareta. Noen kulturminner eller kulturmiljøer vil ha en så stor historisk verdi at de vil måtte ivaretas selv om kostnadene kan være betydelige. Samfunnsnyttien til kulturmiljøer og kulturminner vil ikke enkelt la seg omregne i økonomiske verdier. Fortolkningen av de arkeologiske kildene krever omfattende kunnskap og kontinuerlig forskning, noe som blir godt ivaretatt med dagens lov og oppgavefordeling. Den nære koblingen mellom vern, forskning, formidling og undervisning ved blant annet universitetsmuseene, sjøfartsmuseene og de øvrige ansvarsmuseene har vist seg å være en effektiv og stabil ramme for forvaltningen av vår kulturarv. Kulturminner kan gi betydelige, men ikke godt kartlagte økonomiske ringvirkninger i tilgrensende samfunnssektorer samtidig som egenverdien for befolkningen kan oppleves som stor og viktig, noe tidligere utredninger og undersøkelser for Riksantikvaren har vist.

§ 23 i dagens kulturminnelov – egen lov?

I dagens kulturminnelov ligger hovedansvaret i Klima- og miljødepartementet mens Kulturdepartementet har ansvar for paragraf 23 som omhandler utførsel, innførsel og tilbakelevering av kunst- og kulturgjenstander. Forslaget i mandatet om å se på muligheten av å skille dette ut i en egen lov, er vi usikre på om vil være den best løsningen da det kan virke mer splittende enn samlende, også sett i relasjon til de internasjonale konvensjoner Norge har forpliktet seg til som vil kunne gå på tvers av et slikt skille. Vi anbefaler utvalget i tillegg til å ha dialog med Kulturdepartementet også å ha samtaler med museene og kulturarvsinstitusjonene som har oppgaver knyttet til § 23 i det videre arbeidet.



Samiske kulturminner og kulturmiljøer

Museumsforbundet mener at man i det videre arbeidet må vurdere erfaringene med eksisterende årstallsangivelse for samiske kulturminner og se på behov for unntak eller listeføring av særskilt verneverdige kulturminner eller kulturmiljøer. Det finnes et betydelig antall stående samiske byggverk som er yngre enn 1917 og som har høy kulturminneverdi. I mange samiske områder ble mer permanente tradisjonelle samiske bygningsmiljøer etablert etter 1917 og er dermed ikke beskyttet i samme grad av Kulturminneloven. I forskrift om utførsel og innførsel av kulturgjenstander § 23, § 2 b, heter det: «Samisk materiale fra før år 1970. For tekst og kart som er trykket på samisk gjelder år 1930. Det skal søkes utførselstillatelse for alt samisk arkivmateriale. Gjenstander som tilhører sin opphavsmann omfattes ikke.»

Museumsforbundet mener at det er viktig å sikre at både urfolks og nasjonale minoriteters kulturmiljøer ivaretas godt gjennom den kommende nye kulturmiljøloven.

Definisjoner

Museumsforbundet mener at de eksisterende definisjonene av kulturminner og kulturmiljøer er godt egnet og dekkende, og at det ikke er nødvendig å ha en omfattende revisjon av disse. De er jo overordnede og er inkluderende i forhold til alle typer kulturminner og materielle levninger. Vi mener definisjonene bør være åpne og favne vidt.

Museumsforbundet mener at de viktigste områdene for kulturmiljøfeltet må tydeliggjøres i lovs form slik at det fremstår entydig og klart. Det spørres blant annet om automatisk fredning er formålstjenlig.

Museumsforbundet mener at det er nødvendig både for å sikre at kulturminner og kulturmiljøer ikke taper for andre samfunnsrelevante områder, og at ikke kulturmiljøer raseres og kulturgjenstander føres ut av landet.

Listeføring

Listeføring av kulturminner kan ha noe for seg når det er snakk om fredninger, verdensarv, viktige arkeologiske funnsteder og større kulturmiljøer som er faste kulturminner. Når det gjelder løse kulturminner er dette ikke nødvendigvis et godt verktøy. Museumsforbundet mener det må være mulig å bruke lister som verktøy der det er naturlig og andre verktøy der det passer. Museenes databaser (som Primus og Digitalt Museum) over samlingene er ett slikt verktøy sammen med Askeladden og Arkivportalen. Museumsforbundet mener det må være rom for både enkeltkulturminner og kulturmiljøer for å sikre bredde i bevaring av vår kulturarv.

Finnerlønn – private søk, metallsøking

Museumsforbundet mener ordningen med finnerlønn bør vurderes avvirket da den gir mye merarbeid og representerer beskjeden økonomisk vinning for finner, men anbefaler dialog med de aktuelle miljøene. Vi mener kulturmiljølovutvalget må harmonisere lovgivning om metallsøking med tilgrensende land for å unngå metallsøkerturisme fra naboland. I tillegg må man sikre at sjøbunnen underlegges en mer bærekraftig kulturminneforvaltning i tråd med de internasjonale konvensjoner Norge er forpliktet av.

Finansiering av museene arbeid med å ivareta kulturmiljøer og kulturminner

I dag opplever mange museer at lovverk og forskrifter sikrer private eiere av kulturminner og kulturmiljøer bedre enn museenes. Flere forskriftsendringer knyttet til postene 71 og 72 m.fl. i KLDs budsjettproposisjon vil kunne svekke museenes arbeid med forvaltning av sentrale fellesverdier. Dette må man finne løsninger på dersom disse skal sikres for fremtiden. I Riksantikvarens rapport «Regionalforvaltningen og Sametingets tilskuddsforvaltning. Riksantikvarens kontroll 2022» (2022) foreslås det en ytterligere svekkelse av museenes forvaltningsansvar for faste kulturminner og mulighet til å motta støtte på post 71. Museumsforbundet ser ikke



at det skal være et motsetningsforhold i de mange tilfeller hvor kulturminners eieransvar og drifts- og forvaltningsansvar er delt. «Riksantikvaren presiserer at det er hvem som er mottaker (rettighetshaver) som er det avgjørende for hvem som kan, og hvem som ikke kan, få tilskudd fra posten. Når et museum har råderett, forvaltningsansvar og har rollen som søker, er det museer som er tilskuddsmottaker. Museer forstår vi som organisasjoner som driver profesjonell museumsvirksomhet og som mottar offentlig driftsstøtte som museer. Det er Riksantikvarens oppfatning at disse ikke kan motta tilskudd innenfor forskriften på post 71.» - sitatet tydeliggjør behovet for en nærmere avklaring av disse forholdene i en ny kulturmiljølov. Museumsforbundet er åpen for en nærmere dialog om disse utfordringene som rammer mange av våre medlemmer.

Med vennlig hilsen

Lars Magne Andreassen
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.